

VALTAKUNNANSYÖTTÄJÄNVIRASTO

Pakkokeino-ohjeeseen VKS:2016:3 liittyvä muistio

Dnro 28/31/14

1	Esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja syyttäjän toimimisvelvollisuus.....	1
1.1	Ilmoitusvelvollisuus.....	1
1.2	Syyttäjän velvollisuudet esitutkintalain ja pakkokeinolain perusteella tehdyn ilmoituksen johdosta.....	2
2	Vangitseminen ja matkustuskielto.....	5
2.1	Vangitseminen.....	5
2.2	Matkustuskielto.....	7
2.3	Muutoksenhaku.....	8
3	Turvaamistoimet.....	8
3.1	Vakuustakavarikko.....	8
3.1.1	Asianomistajan korvausvaatimukset.....	9
3.1.2	Ulkomailla olevan rikoshyödyn/omaisuuden turvaaminen	10
3.1.3	Vakuustakavarikon voimassaolo ja kumoaminen.....	11
3.1.4	Muutoksenhaku ja muut prosessitoimet.....	13
3.1.5	Toimenpiteistä luopuminen	14
3.2	Takavarikko ja jäljentäminen.....	15
3.2.1	Takavarikon kohde ja täytäntöönpano.....	15
3.2.2	Takavarikosta päättäminen.....	16
3.2.3	Takavarikon kumoaminen ja syytteen nostamisen määräajan pidentäminen.....	16
3.2.4	Uudelleen takavarikoiminen.....	17
3.2.5	Toimenpiteistä luopuminen.....	18
3.3	Asiakirjan jäljentäminen.....	19
4	Hyödyntämiskiello.....	20

Pakkokeino-ohjeeseen VKS:2016:3 liittyvä muistio

Syyttäjä joutuu tyypillisimmin soveltamaan pakkokeinolakia esitutinnan aikana. Tuolloin yhteistyö tutkinnanjohtajan kanssa korostuu, koska käytännössä syyttäjä vain poikkeuksellisesti käyttää pakkokeino-toimivaltuuksiaan itsenäisesti.¹ Syyteharkinnan ja tuomioistuinkäsittelyn aikana syyttäjä tarvittaessa pyytää pakkokeinoasioissa esitutkintaviranomaisilta virka-apua (ETL 5:2.2).

Syyttäjän velvollisuutta huolehtia pakkokeinojen lain- ja tarkoituksenmukaisesta käytöstä esitutinnan aikana korostaa se, että erityisesti takavarikolla hankitaan usein rikosasiassa näyttöä, jonka luotettavuudesta syyttäjä vastaa. Tämä velvollisuus on edelleen vahvistunut, kun uusi oikeudenkäymiskaaren 17 luku tuli 1.1.2016 voimaan. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:ssä säädetään hyödyntämiskielloista.

1 Esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuus ja syyttäjän toimimisvelvollisuus

1.1 Ilmoitusvelvollisuus

Esitutkintalain 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen lisäksi esitutkintaan osallistuu syyttäjä. Lain 5 luvussa säädetään esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyöstä. Luvun 3 §:n 2 momentissa syyttäjälle asetetaan velvollisuus osallistua tarvittavassa määrin esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään syyttäjän myöhemmän päätöksenteon edellyttämin tavoin ja rikoshyödyn poissaaminen tai asianomistajan vahingonkorvauksen täytäntöönpano turvataan. Vaativissa, laajoissa tai vakavissa rikosasioissa näihin tavoitteisiin pääseminen edellyttää usein pakkokeinojen käyttöä.

Esitutkintaan osallistuminen edellyttää, että syyttäjä saa tiedon tutkintaan tulleesta asiasta. Esitutkintalain 5 luvun 1 § velvoittaa esitutkintaviranomaisen viipymättä ilmoittamaan syyttäjälle mm. sellaisista tutkittavaksi tulleista asioista, joiden esitutkinta- ja syyttäjäviranomaiset ovat yhdessä päättäneet kuuluvan ilmoitusvelvollisuuden piiriin tai jotka syyttäjä on pyytänyt ilmoittamaan.

Esitutkintalaissa tarkoitetusta esitutkintaviranomaisen ilmoitusvelvollisuudesta on annettu valtakunnansyyttäjän ohje VKS:2013:4 Syyttäjälle ilmoitettavat rikosasiat, ilmoitusmenettely ja syyttäjän toimenpiteet sekä Poliisihallituksen vastaava ohje 19.12.2013 (2020/2013/1369). Pakko-

¹ Ks. tarkemmin syyttäjän velvollisuuksista esitutkinnassa ja pakkokeinolain tulkinnasta Helminen, Klaus - Fredman, Markku - Kanerva, Janne - Tolvanen, Matti - Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2014.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

keinolaissa tarkoitettujen ilmoitusten osalta syyttäjän tulee menetellä samoin kuin mitä yllä mainitussa ohjeessa VKS:2013:4 on todettu ns. A-ilmoituksista. Esitutkintalain mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta annetaan lähempiä ohjeita myös Esitutkintayhteistyötä koskevassa ohjeessa (Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 7).

Näissä ohjeissa ilmoitusvelvollisuuden piiriin on määritelty kuuluvaksi myös rikokset, joihin tulee todennäköisesti liittymään epäillyn vangitseminen, matkustuskielto tai vakuustakavarikko, tai takavarikon voimassa olo on päättyneessä.

Pakkokeinolaissa on erikseen säädetty sen 3 luvun 2 §:n 1 momentissa ja 5 luvun 4 §:n 1 momentissa vangitsemis- tai matkustuskieltovaatimuksen tekijän ilmoitusvelvollisuudesta syyttäjälle. Pykälien mukaan ennen vaatimusten tekemistä niistä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vangitsemis- ja matkustuskieltovaatimuksen tekemisestä. Syyttäjän velvollisuutena on tutustua ilmoituksen perusteena olevassa asiassa kertyneeseen aineistoon ja varmistauduttava siitä, että yksittäisessä asiassa vangitsemisen tai matkustuskiellon vaatimisen edellytykset täyttyvät.²

Pakkokeinolain 3 luvun 17 §:n mukaan vangittu on päästettävä heti vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämiseksi ei enää ole. Tutkinnanjohtajan aikoessa hakea vangittua henkilöä vapaaksi, on siitä aina ennen hakemuksen tekemistä ilmoitettava asian syyttäjälle, joka voi ottaa asian päätettäväkseen. Syyttäjän osallistuminen vapaaksi päästämistä koskevaan päätöksentekoon on olennaisen tärkeää, koska asialla saattaa olla merkitystä pääkäsittelyn valmistelun kannalta eikä uudelleen vangitseminen ilman uusia perusteita ole mahdollista.

Kun ilmoitus vangitsemisvaatimuksesta, vapaaksi päästämisestä tai matkustuskiellosta tulee syyttäjäksi virka-aikana, on johtavan kihlakunnansyyttäjän huolehdittava siitä, että asia jaetaan viipymättä syyttäjän käsiteltäväksi.

Viikonloppuisin ja arkipyhisin tehtävistä vangitsemisvaatimuksista ja matkustuskieltopäätöksistä on ilmoitettava varallaolovuorossa olevalle syyttäjälle.³

1.2 Syyttäjän velvollisuudet esitutkintalain ja pakkokeinolain perusteella tehdyn ilmoituksen johdosta

Esitutkintayhteistyö alkaa usein esitutkintalain 5 luvun 1 §:n mukaisella ilmoituksella syyttäjälle. Ilmoitus tulee tehdä asiassa, jossa tullaan todennäköisesti käyttämään pakkokeinoja.

² EU-matkustuskiellon (valvontamääräys, ESO) osalta katso syyttäjän käsikirja kv-intran kohdassa 6a.

³ Varallaolovuorossa olevan syyttäjän yhteystiedot on saatavissa Intrasta osoitteesta Syyttäjätö/Päivystys/Haaste- ja pakkokeinopäivystys tai Poliisirikosten päivystys.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

Arvioitaessa sitä, mitä esitutkintalainlain 5 luvun 3 §:n 2 momentissa tarkoitetaan osallistumisella tarvittavissa määrin esitutkintaan pakkokeinojen käytön osalta, on lähtökohdaksi asetettava se tavoite, joka esitutkintayhteistyöllä on syyttäjän kannalta. Syyttäjä valmistelee esitutkinnan aikana myöhempää päätöksentekoaan, turvaa mahdollista pääkäsittelyn järjestämistä ja rikoshyödyn poisottamista sekä huolehtii osaltaan menettelyn objektiivisuudesta ja kaikkien asianosaisten perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta.

Käytännössä esitutkintayhteistyövelvoite koskee ainakin asioita, joissa pakkokeinon käytöllä voi olla merkitystä syyttäjän myöhemmälle oikeudelliselle tai näytölliselle päätöksenteolle. Tällaisia asioita voivat olla mm. laajat ja vaativat rikosasiat; teot, jotka ovat ennakkotapausluonteisia tai joiden oikeudellinen luonnehdinta on epävarma; asiat, joissa käytetään poikkeuksellisia tai harvinaisia todistelukeinoja; asiat, joissa saatetaan joutua arvioimaan hyödyntämiskiellon soveltuvuutta; teko- paikka on kokonaan tai osaksi ulkomailla; näyttöä joudutaan hankkimaan Suomen ulkopuolelta tai epäillyn luovuttamista Suomeen harkitaan. Lisäksi pakkokeinon käyttöön liittyvät perus- ja ihmisoikeuskysymykset sekä suhteellisuus- ja kohtuusperiaatteen harkinta saattavat edellyttää syyttäjän arviota.⁴

Esitutkintalain 5 luvun 1 §:ssä ja pakkokeinolain 3 luvun 2 §:n 1 momentissa ja 5 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettujen ilmoitusten perusteella syyttäjä on edellä todetun vuoksi velvollinen ottamaan viipymättä yhteyttä asian tutkinnanjohtajaan ja sopimaan tarvittavasta yhteistyöstä ja sen laajuudesta erityisesti pakkokeinojen osalta. Syyttäjän on selvitettävä ne tosiseikat, joiden perusteella asiassa epäillään syyllistytyn rikokseen, asiassa jo hankittu näyttö, pakkokeinon käytön edellytykset, esitutkinnan arvioitu kesto ja muut syytteen nostamisen määräaikaan ja pääkäsittelyn järjestämiseen vaikuttavat seikat. Jos syyttäjä ei ilmoitukseen reagoi, hän hyväksyy pakkokeinoihin liittyvät vaatimukset edellytyksineen ja vastaa osaltaan siitä, että perusteet ovat lainmukaiset.

Erityisesti syyttäjän tulee ilmoituksen saatuaan varmistua siitä, että tutkinnanjohtajan arvio tutkittavan rikoksen lajista ja vakavuudesta vastaa syyttäjän omaa, esitutkinnassa siihen asti hankittuun selvitykseen perustuvaa, käsitystä asiassa. Rikoslajikohtaista punnintaa saattavat vaatia esimerkiksi petoksen ja kavalluksen tunnusmerkistöjen väliset erot tai törkeän kiristyksen, törkeän ryöstön ja törkeän petoksen tunnusmerkistöjen hahmottaminen tosiseikkojen perusteella.

⁴ Ks. Kohtuuttoman vangitsemisen kieltö PKL 2:13 ja KKO 2014:29, jossa katsottiin, että Ruotsin kansalaisen vangitseminen oli kohtuutonta rikoksen vakavuuteen ja karttamisvaaran todennäköisyyteen sekä oikeudenkäynnin turvaamiseen käytettävissä oleviin muihin keinoihin nähden. KKO katsoi mm., että karttamisvaaran todennäköisyydestä tulee esittää selvitystä. Ulkomaalaisen kotiinpaluun todennäköisyys ei yksin ole riittävä peruste olettaa, ettei epäilty palaisi oikeudenkäyntiin, kun kulkuyhteydet tässä tapauksessa Suomen ja Ruotsin välillä ovat hyvät ja viranomaisten käytettävissä on myös tehokkaita Pohjoismaisia ja EU-instrumentteja oikeudenkäynnin turvaamiseksi.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

Pakkokeinojen käytöstä on pääsääntöisesti pidättäydyttävä, jos on selvää, että asiassa tullaan laatimaan toimenpiteistöluopumis päätös.

Syyttäjä on esitutkinnan aikana yhdessä tutkinnanjohtajan kanssa vastuussa siitä, että pakkokeinoja käytetään tehokkaasti sekä suhteellisuus-, hienotunteisuus ja vähemmän haitan periaatetta kunnioittaen. Jos syyttäjä itse käyttää pakkokeinoja, hänen on myös huolehdittava siitä, että niihin liittyvät kaikki lain vaatimat velvoitteet täytetään.

Syyttäjän osallistuminen esitutkintaan on korostuneen tärkeää silloin, kun asiaan liittyy pakkokeinoja edellyttäviä kansainvälisiä piirteitä. Kyse voi olla epäillyn luovuttamisesta Suomeen, näytön hankkimisesta ulkomailta tai toisessa valtiossa olevan rikosyhödyn turvaamisesta menettämisseuraamuksen tai asianomistajan korvausvaatimuksen täytäntöönpanoa varten. Useissa EU-oikeusapuinstrumenteissa syyttäjä on toimivaltainen kansallinen viranomaisena.⁵ Muussakin kansainvälisessä oikeusapumenettelyssä ulkomaille toimitettavan pyynnön tulee olla syyttäjän laatima tai ainakin hyväksymä. Tämä on välttämätöntä, koska pakkokeinojen käyttöä ulkomaan viranomaiselta pyydetessä, pyynnön tulee olla sisällöltään sellainen, että se edistää tutkittavan asian selvittämistä ja tuottaa sellaista tietoa, jota syyttäjä voi myöhemmin käyttää oikeudenkäynnissä todisteena.

Esitutkinnassa syyttäjän toimivaltuuksin tehtäviä pakkokeinoja sisältyy eurooppalaisen ja pohjoismaisen pidätysmääräyksen sekä valvontatoimia koskevan päätöksen laatimiseen. Syyttäjä vastaa näin ollen siitä, että hän on itse laatinut määräykset ja päätöksen lain edellytysten mukaisesti.⁶

Esitutkintayhteistyö on osa syyttäjän työtä. Johtavan kihlakunnansyyttäjän tulee turvata virastonsa syyttäjille mahdollisuus aina tarvittaessa osallistua esitutkintaan erityisesti silloin, kun asiassa on tarkoituksenmukaista käyttää pakkokeinoja.

Syyttäjän tulee priorisoida työtehtävänsä siten, että hän pystyy osallistumaan tehokkaasti esitutkintaan.

Jos syyttäjä päättää joko esitutkintavaiheessa tai syyteharkintavaiheessa rikosasian siirtämisestä toiseen valtioon, tulee aina huolehtia, ettei voimaan jää sellaisia pakkokeinoja, joita toinen valtio siirron yhteydessä ei ole pyytänyt.

⁵ Eurooppalaisessa tutkintamääräyksessä syyttäjän on aina vahvistettava esitutkintaviranomaisen ehdottama toiseen valtioon lähetettävä tutkintamääräys.

⁶ Ks. lähemmin Syyttäjän käsikirja, EU-jäädättämispäätös, Valtakunnansyyttäjänvirasto, jatkuvasti päivitettävä asiakirja, joka on saatavissa sisäisestä Intrasta osoitteesta Syyttäjät/Kv-asiat/Jäädättäminen ja konfiskoiminen.

2 Vangitseminen ja matkustuskielto

2.1. Vangitseminen

Vangitsemiseen ja matkustuskieltoon liittyvä päätöksenteko ajoittuu tyyppillisesti esitutkintaan. Pakkokeinolain 3 luvun 2 §:n ja 5 luvun 4 §:n mukaan vangitsemista ja matkustuskieltoa koskevassa asiassa vaatimuksen tekemistä koskeva yksinomainen toimivalta siirtyy syyttäjälle esitutkinnan päätyttyä. Syyttäjä joutuu varsin harvoin käytännössä tekemään tuomioistuimelle uutta vangitsemisvaatimusta syyteharkinnan aikana. Usein tällainen vaatimus koskee tavoittamattomiin jääneen epäillyn tai vastaajan vangitsemista etsintäkuuluttamista ja Suomeen luovuttamista varten.

Yleensä syyttäjä joutuu syyteharkinnan aikana hakemaan pakkokeinolain 3 luvun 14 §:ssä tarkoitettua syyteen nostamisen määräajan pidentämistä, koska syytettä ei ole mahdollista nostaa vangitsemispäätöksessä asetetussa määräajassa.⁷

Yleistä on myös, että esitutkinnan aikana vangittu pyytää syyteharkinnan tai pääkäsittelyn aikana vangitsemisasian uudelleen käsittelyä ja vapauttamistaan (PKL 3:15). Syyttäjän tulee tällöin yksittäistapauksittain perustella konkreettisesti kantansa vangittuna pitämisen puolesta ja sitä vastaan olevista seikoista (yleisten ja erityisten edellytysten käsillä olo).

Jos tuomioistuin päätyy päästämään vangitun vapaaksi, uudelleen vangitsemisen edellytyksenä on, että vaatimuksen perusteeksi esitetään seikkoja, joihin ei ole ollut mahdollista vedota aikaisemmasta vangitsemisesta päätettäessä (PKL 2:14) ja jotka eivät ole olleet tiedossa vangittua vapaaksi päästettäessä. Käytännössä kyseessä voivat olla vapauttamisen jälkeen tietoon tulleet uudet seikat. Uudelleen vangitsemisen perusteena olevana uutena seikkana ei voida pitää syyttäjän suorittamaa asian uudelleen arviointia.⁸ Uudelleen vangitsemisen tiukat edellytykset korostavat syyttäjän velvollisuutta huolehtia siitä, että syyteen nostamisen määräajan pidennystä haetaan säädetyssä ajassa.

Pakkokeinolaissa ei ole asetettu vangittuna pitämiselle ehdotonta enimmäisaikaa. Tuomioistuin arvioi aina erikseen asiaa käsitellessään, ovatko vangittuna pitämisen edellytykset edelleen olemassa. Syyttäjän on perusteita pyynnölleen esittäessään otettava erityisesti huomioon se, ettei vaatimus ole kohtuuton asian laadun, rikoksesta epäillyn tai tuomitun iän tai muiden henkilökohtaisten ominaisuuksien vuoksi (PKL 2:13).

⁷ Ks. pakkokeinolain eräistä määräajoista tarkemmin VKSV kirje 20.12.2013 Dnro 34/32/13.

⁸ Ks. Helminen ym. s. 843.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

Syyttäjän on koko vangitsemisen keston ajan itsenäisesti arvioitava vangitsemisen edellytysten olemassaoloa, koska syyttäjän velvollisuuksiin kuuluu esitutinnan ja syyteharkinnan aikana vangitsemisasiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä vaatia vangitun päästämistä vapaaksi heti, kun vangittuna pitämislle ei enää ole edellytyksiä.⁹

Syyttäjän on itse omalla päätöksellään tuomioistuinkäsittelyn ulkopuolella määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämislle ei enää ole (PKL 3:17.3). Jos tutkinnanjohtaja katsoo olevan aihetta esitutinnan aikana päästää vangittu vapaaksi, hänen on ennen päätöksen tekemistä ilmoitettava siitä syyttäjälle, joka voi ottaa asian päätettäväkseen. Näissä tapauksissa vapaaksi päästäminen nopeutuu, koska asiaa ei tarvitse saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Syyttäjän on kuitenkin aina huolehdittava siitä, että vapaaksipäästämistilanteissa tieto hänen päätöksestään välittyy vankeinhoitoviranomaisille, vangitsemisasiaa käsitellelle tuomioistuimelle ja muille tietoa tarvitseville kuten vapaaksi päästetylle ja hänen avustajalleen.¹⁰

Tuomioistuin ei voi määrätä pääkäsittelyn päätteeksi tuomittua vangittavaksi ilman syyttäjän vaatimusta, vaikka pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n edellytykset muutoin täyttyisivätkin. Syyttäjän on näin ollen seuraamus-kannanottoaan esittäessään ja perustellessaan otettava huomioon myös tarve ja edellytykset tuomitun vangitsemislle sekä valmistauduttava vaatimuksensa yksilöidysti perustelemaan.

⁹ Ks. vangitsemisen edellytyksistä Helminen ym. s. 849-856 ja erityisesti EIT:n ratkaisut Scott v. Espanja (18.12.1996), Muller v. Ranska (17.3.1997) ja Tase v. Romania (10.6.2008).

¹⁰ Vastaavaa mahdollisuutta ei liity matkustuskieltoon. Ks. tarkemmin LaVM 44/2010 vp, jossa todetaan: Pykälän mukaan vapauttamisen tulee tapahtua heti, jos edellytyksiä vangittuna pitämislle ei enää ole. Vapaus on korkealle arvostettava oikeushyvä, minkä vuoksi on pyrittävä sääntelyyn, jonka nojalla vangittu voidaan vapauttaa, kun vangittuna pitämisen edellytysten puuttuminen todetaan. Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö korostaa viivytyksetöntä vapauttamista. Tuomioistuimet vapauttamisesitysten käsittelyn yhteydessä käytännössä päätyvät vangitun vapauttamiseen. Näistä syistä voidaan pitää perusteltuna, että tilanteissa, joissa vangittuna pitämisen edellytysten puuttuminen todetaan muuten kuin tuomioistuinkäsittelyn yhteydessä, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on määrättävä vangitun päästämislle heti vapaaksi. Tämä nopeuttaa tällaisissa tapauksissa vapauttamismenettelyä verrattuna siihen, että asia tuodaan tuomioistuimeen käsiteltäväksi. Asian tuomioistuinkäsittelyn yhteydessä tehdystä esityksestä vangitun vapaaksi päästäminen ei viivästy, vaikka päätöksen tekeekin tuomioistuin. Edellä todetun vuoksi valiokunta ehdottaa 3 momentissa säädettäväksi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen velvollisuudesta määrätä vangittu päästettäväksi vapaaksi, jos edellytyksiä vangittuna pitämislle ei enää ole. Jos kyseinen pidättämiseen oikeutettu virkamies on muu kuin syyttäjä, hänen on kuitenkin saatettava kysymys vapaaksi päästämislle syyttäjän harkittavaksi. Syyttäjä voi näin harkita vapauttamisen vaikutuksia rikosprosessin turvaamisen kannalta. Lisäksi pykälän 2 momenttia on tarpeen täsmentää siten, että siinä selkeästi ilmaistaan tuomioistuimen päätöksenteon koskevan tilanteita, joissa vangittuna pitämisen edellytysten puuttuminen havaitaan ja todetaan istunnossa. Valiokunta toteaa, että vangittuna pitämisen edellytyksen poistuminen on yleensä havaittavissa jo ennen tuomioistuinkäsittelyä. Lähtökohdana tuleekin olla, että vasta istunnossa esityksestä tapahtuvaa vapauttamista käytetään vain poikkeuksellisesti istunnossa ilmi tulleiden seikkojen perusteella. On myös huolehdittava siitä, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tekemästä vapauttamispäätöksestä menee ilmoitus vankeinhoitoviranomaisille ja vangitsemisasiaa käsitellelle tuomioistuimelle sekä kaikille muillekin tahoille, jotka tiedon tarvitsevat.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

Seuraamuskannanotossa on valmistauduttava myös esittämään vaihtoehtoisia vangitsemisvaatimuksia esimerkiksi tilanteessa, jossa syyttäjä arvioi määrättävän rangaistuksen olevan yli kahden vuoden vankeusrangaistus, mutta olevan mahdollista, että tuomioistuin päätyy mittaamisratkaisussaan alle kahden vuoden rangaistukseen. Syyttäjän tulee tällöin esittää vangitsemisen edellytykset molempien ratkaisujen varalta.

Vangitsemisvaatimus on mahdollista tehdä myös muutoksenhakutuomioistuimessa. Silloin noudatetaan pakkokeinolain 3 luvun 18 §:ä.

2.2 Matkustuskielto

Syyttäjän tulee aina arvioidessaan tarvetta vangitsemisvaatimuksen tekemiselle tai syytteen määrääjän pidentämiselle harkita, olisiko vangitsemisen sijasta mahdollista käyttää matkustuskieltoa.¹¹ Vaikka syyttäjä ei tätä arviota tekisikään, tuomioistuimella on aina mahdollisuus syyttäjän kannasta riippumatta määrätä vangittavaksi tai vangittuna pidettäväksi vaadittu matkustuskieltoon.

Esitutinnan aikana matkustuskiellosta päättää tutkinnanjohtaja tai syyttäjä, mutta asian siirryttyä syyteharkintaan syyttäjä.¹² Syyttäjän on huolehdittava siitä, että matkustuskieltoa koskevan päätöksen tekemisen jälkeen tuomioistuimelta haetaan syytteen nostamisen määrääjän pidentämistä laissa säädetyssä ajassa.

Syytteen nostamisen jälkeen matkustuskiellosta päättää tuomioistuin syyttäjän vaatuksesta.

Jos matkustuskieltoa rikotaan syyteharkinnan aikana, epäillyn pidättämisestä ja vangitsemisvaatimuksen tekemisestä päättää syyttäjä.

Matkustuskieltoa ja vangitsemista tai syytteen nostamisen määrääjän pidennystä haettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota vaatimuksen perusteisiin. Yleisen ja erityisen edellytyksen on oltava voimassa koko pakkokeinon voimassaoloajan. Jos pakkokeinon määräämisen perusteena ollut epäilty rikos muuttuu tai poistuu toimenpiteistöluopumisen takia taikka muusta syystä, yleisen edellytyksen käsillä olo on aina arvioitava uudelleen. Vanki on päästettävä heti vapaaksi tai matkustuskielto kumottava, jos yleinen edellytys pakkokeinolle puuttuu. Sama koskee erityisten edellytysten voimassaoloa. Sotkemisvaaraan voidaan esimerkiksi vedota vain silloin, kun näytön esittämisen kannalta tällainen tosiasiallinen uhka on olemassa.

¹¹ Ks. tarkemmin matkustuskiellon edellytyksistä Helminen ym. s. 948-949.

¹² Esitutinnan aikana tehdystä matkustuskiellosta on ilmoitettava syyttäjälle kuten vangitsemisestakin ja syyttäjä voi ottaa asian päätettäväkseen.

2.3 Muutoksenhaku

Syytteen nostamisen määräaika ja määräajan pidentämistä koskevaan päätöksen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Päätöksestä, jolla vangitsemisvaatimus on hylätty tai vangittu määrätty päästettäväksi vapaaksi, saa kuitenkin kannella. Kantelulle ei ole määräaika ja se on käsiteltävä kiireellisenä (PKL 3:19).

Tuomioistuimen päätökseen matkustuskiellosta ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla (PKL 5:12.1). Päätöksestä saavat kuitenkin kannella matkustuskieltoon määrätty ja tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Kantelulle ei ole määräaika ja se on käsiteltävä kiireellisenä (PKL 3:19.1-2).

3 Turvaamistoimet

3.1 Vakuustakavarikko

Esitutkinnassa on esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan selvitettävä myös mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämisseuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi. Näiden tulevien vaatimusten turvaamiseksi esitutkinnan aikana voidaan pakkokeinolaissa säädetyin edellytyksin määrätä omaisuutta vakuustakavarikkoon tai esine takavarikoida.¹³

Jos turvaamistoimen kohteena oleva omaisuus on Euroopan unionin alueella se voidaan määrätä jäädytettäväksi tai muualla ulkomailla olevaan omaisuuteen voidaan oikeusapupyynnöllä pyytää kohdistettavaksi turvaamistoimia. Tällöin on jo toimenpiteeseen ryhdyttäessä selvitettävä, miten turvaamistoimeen/jäädyttämiseen liittyvät myöhemmät täytäntöönpanotoimet on mahdollista ulkomailla toteuttaa. Selvittämisessä voidaan käyttää apuna Euroopan oikeudellista verkostoa (EJN) tai Eurojust-yksikköä.¹⁴

Esitutkinnan aikana tutkinnanjohtajan ja syyttäjän on yhdessä arvioitava tarve turvaamistoimille. Väliaikaista vakuustakavarikkoa ja vakuustakavarikkoa koskevassa harkinnassa tulee myös ottaa huomioon se, mitä pakkokeinolain 6 luvun 11 §:ssä ja oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 11 §:ssä säädetään vahingonkorvausvastuusta ja kulujen korvaamisesta, jos turvaamistoimi on haettu tarpeettomasti.¹⁵ Tutkinnanjohtajalla ja syyttäjällä on myös velvollisuus valvoa, ettei omaisuutta ole tarpeetto-

13 Ks. lähemmin menettämisseuraamuksista ja niiden perusteista Rautio, Jaakko: Hyötykonfiskaatiokanne. Vantaa 2006. ja Viljanen, Pekka: Konfiskaatio rikosoikeudellisena seuraamuksena. Helsinki 2007. Ks. Erityisesti vakuustakavarikosta Helminen ym. s. 1017-1039.

14 Yhteystiedot on saatavissa Intrasta Kansainväliset asiat/Muita oikeusapuun liittyviä instrumentteja ja toimenpiteitä/Eurojust tai EJN.

15 Ks. Helminen ym. s. 1038, jossa todetaan, että tarpeettoman turvaamistoimen aiheuttama ankara vastuu kattaa myös hyvityksen sellaisista välillisistä vahingoista, jotka vaikuttavat sen kohteen taloudelliseen asemaan huomiontavasti. Ks. myös Knuts, Gisella: Korvaus tarpeettoman turvaamistoimen aiheuttamasta vahingosta. Lakimies 7-8/2011 s. 1470-1485.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

masti tai virheellisin perustein vakuustakavarikossa missään rikosprosessin myöhemmässä vaiheessa. Syyttäjän on esimerkiksi syyteasian käsittelyn alettuakin valvottava vakuustakavarikon edellytysten olemassaoloa ja huolehdittava tarpeettoman toimenpiteen kumoamisesta.¹⁶

Tuomioistuimelle tehtävä vakuustakavarikkovaatimus kohdistuu rikoksesta epäillyn, vahingonkorvausvelvollisen tai muun konfiskaatiovastaajan tai oikeushenkilön omaisuuteen arvomääräisesti.¹⁷ Pääsääntöisesti vakuustakavarikko määrätään vahingonkorvauksen tai valtiolle konfiskoitavan rahamäärän turvaamiseksi.

Pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n perusteella pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisen vakuustakavarikon, jos asia ei siedä viivytystä ja muut edellytykset ilmeisesti täyttyvät. Myös toisessa EU:n jäsenmaassa olevan omaisuuden jäädyttämistä koskeva päätös voi perustua syyttäjän tekemälle väliaikaiselle vakuustakavarikolle.

Vaatimuksen omaisuuden panemisesta vakuustakavarikkoon tekee ennen syytteen vireille tuloa tutkinnanjohtaja tai syyttäjä ja syytteen vireille tultua syyttäjä (tai asianomistaja).

Turvaamistoimen hakemista harkittaessa on kiinnitettävä huomiota myös siihen, mikä on yksittäistapauksessa tehokkain pakkokeino. Vakuustakavarikon osalta tulee muistaa, että sitä koskevan tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanee turvaamistoimen hakijan hakemuksesta ulosottomies.¹⁸ Ulosottokaaren 4 luvun 43 §:n mukaan täytäntöönpantu turvaamistoimi ei estä ulosmittausta. Vakuustakavarikon kohteena oleva omaisuus voidaan näin ollen ulosmitata myös velallisen/rikoksesta epäillyn muusta velasta. Jos vakuustakavarikon voimassa ollessa turvaamistoimen kohteena olevaan omaisuuteen kohdistetaan ilmeisen väärin perustein ulosmittauspyyntöjä, syyttäjän tulee arvioida menettelyn mahdollinen rikosoikeudellinen luonne.

3.1.1 Asianomistajan korvausvaatimukset

Rikoslain 10 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan rikoshyötyä ei tuomita menetetyksi siltä osin kuin se on palautettu tai tuomittu taikka tuomitaan suoritettavaksi loukatulle vahingonkorvauksena. Menettämisseuraamus on kuitenkin tuomittava, jos korvausvaatimusta ei ole esitetty tai se on vielä ratkaisematta silloin, kun tuomioistuin ratkaisee konfiskaatiovaatimuksen. Esitutinnan ja syyteharkinnan aikana tai pääkäsittelyn alkaessa ei näin ollen ole vielä varmaa tietoa siitä, millaisen ratkaisun tuomioistuin tulee rikoshyödyn osalta antamaan tai miten asianomistajan suhtautuminen korvausvaatimukseen mahdollisesti muuttuu.

16 Ks. KKO 2004:85, jossa nimenomaan todetaan, että syyttäjällä on viran puolesta velvollisuus valvoa, ettei omaisuutta ole tarpeettomasti turvaamistoimien kohteena. Syyttäjän virkavelvollisuus on syyteasian käsittelyn alettuakin valvoa vakuustakavarikon edellytysten olemassaoloa ja huolehtia esimerkiksi siitä, että tarpeettomaksi osoittautunut toimenpide kumotaan. Samoin hänen on käytettävä puhevaltaa asiassa muutoksenhakuasteessa.

17 Ks. Hyödyn menettämisen ja konfiskaatiovastaajien piirin osalta HE 4/2016 vp ja LaVM 4/2016 vp, jossa RL 10:2.4 esitetään laajennusta sivullisen konfiskaatiovastuuseen.

18 Ks. tarkemmin Helminen ym. s. 1030-1036.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

Tämän vuoksi syyttäjän tulee aina varmistaa se, että jokaisessa yksittäistapauksessa turvaamistoimia haettaessa valtion etu tulee turvattua. Tarvittaessa turvaamistoimen voi hakea sekä valtion että asianomistajan intressissä.

Ensisijaisesti syyttäjän velvollisuus on kuitenkin huolehtia siitä, että epäiltyyn rikokseen liittyvät menettämisseuraamusvaatimukset tulevat turvatuiksi. Asianomistajan vahingonkorvausvaatimusten täytäntöönpanon turvaamiseen voi yksittäistapauksessa hakea vakuustakavarikkoa, jos asianomistajan korvausvaatimukset ovat selkeät ja kohtuulliset sekä perustuvat riidattomasti tutkittavaan rikokseen. Asianomistajan puolesta toimimista puoltaa se, jos epäilty rikos on vakava, sillä aiheutettu vahinko on määrältään huomattava, asianomistajan mahdollisuudet itse turvata saatavansa ovat rajalliset ja turvaamistoimen hakeminen ei siedä viivytystä. Harkinta on aina tehtävä ottaen huomioon yksittäisen tapauksen erityispiirteet.¹⁹

3.1.2 Ulkomailla olevan rikoshyödyn/omaisuuden turvaaminen

Ulkomailla olevaan omaisuuteen kohdistettavissa turvaamistoimissa on noudatettava erityistä varovaisuutta. Turvaamistoimet tulee pääsääntöisesti kohdistaa omaisuuteen, jonka syyttäjä vaatii myöhemmin valtiolle menetettäväksi.

Rikoshyötynä saatua omaisuutta on mahdollista esitutkinnan ja syyteharkinnan aikana jäädyttää syyttäjän toimin Euroopan unionin alueella.²⁰

Muulla kuin EU-alueella rikoshyödyn turvaamista pyydetään oikeusapupyynnöllä, joka pääsääntöisesti perustuu yksilöityyn kansainväliseen sopimukseen. Jos pyyntö tehdään esitutkinnan aikana, syyttäjän tulee aina osallistua tutkinnanjohtajan kanssa päätöksentekoon siitä, pyydetäänkö turvaamistointa ja millä perusteilla.

Asianomistajan tulee ensisijaisesti itse huolehtia vaatimustensa turvaamisesta ulkomailla. Tämä on ainoa keino taata se, että asianomistaja saa ulkomailla jäädytetyn koko omaisuuden aikanaan vahingonkorvaustuomion täytäntöönpanon kohteeksi.²¹ Kun viranomaiset käyttävät konfiskaation turvaamiseksi tarkoitettuja kansainvälisiä instrumentteja, kohdevaltiolla on yleensä sopimusten mukaan oikeus pidättää turvaa-

19 Ks. kuitenkin KKO 2004:85, jossa asianomistajaa, joka oli ainoastaan vaatinut viranomaisilta turvaamistoimen hakemista ja oikeudenkäynnin aikana sen pysyttämistä, ei asetettu ankaraan vastuuseen perusteettoman turvaamistoimen aiheuttamasta vahingosta

20 Ks. lähemmin Syyttäjän käsikirja, EU-jäädyttämisspätös, Valtakunnansyyttäjävirasto, jatkuvasti päivitettävä asiakirja, joka on saatavissa sisäisestä Intrasta osoitteesta Syyttäjät/Kv-asiat/Jäädyttäminen ja konfiskoiminen.

21 Neuvoston asetus (EY) N:o 44/2001, annettu 22 päivänä joulukuuta 2000, tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta siviili- ja kauppaoikeuden alalla (ns. Bryssel I) ja sama asetus uudelleen laadittuna (EU) N:o 1215/2012, joka tuli osittain voimaa 10.1.2013 ja verojen osalta Neuvoston direktiivi 2010/24/EU, annettu 16 päivänä maaliskuuta 2010, keskinäisestä avunannosta veroihin, maksuihin ja muihin toimenpiteisiin liittyvien saatavien perinnässä (ns. Perintädirektiivi).

7.7.2016

Dnro 28/31/14

mistoimen kohteena olevasta omaisuudesta osa tai jättää se palauttamatta kokonaan. Syyttäjän on huolehdittava siitä, että asianomistajalle aina jo esitutkinnassa selvitetään se, millainen mahdollisuus hänellä on saada ulkomailla turvaamistoimen kohteena olevasta omaisuudesta suoritus vaatimuksilleen.

Jos asianomistaja kuitenkin pyytää viranomaisia hakemaan ulkomailla olevaa omaisuutta jäädytettäväksi vahingonkorvausvaatimuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, on aina ennen toimenpiteisiin ryhtymistä selvítettävä, onko kohdemaan lain mukaan mahdollista täytäntöönpanna vahingonkorvausvaatimusta koskeva tuomio ja palautetaanko asianomistajalle kuuluva omaisuus ko. maasta Suomeen kokonaan vai vain osaksi.²²

Jos rikoshyödyn turvaamisen kannalta näyttää tarkoituksenmukaisimmalta hakea ulkomailta turvaamistoimia vain konfiskaatiovaatimuksen turvaamiseksi, asiasta on ilmoitettava asianomistajalle ja ohjattava hänet ryhtymään joko siviilioikeudellisiin toimiin tai rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentissa tarkoitettuun menettelyyn.

Ulkomailla olevaan omaisuuteen määrätyn konfiskaatiovaatimusta koskevan turvaamistoimen täytäntöönpanoa hakee lainvoimaisen suomalaisen tuomion jälkeen oikeusrekisterikeskus. Tämän vuoksi syyttäjän tulee ilmoittaa oikeusrekisterikeskukselle jo tuomioistuimen antamasta turvaamistoimipäätöksestä ja uudelleen pääasiaa koskevasta ratkaisusta sekä varmistuttava siitä, että tuomiolauselmalla on aina maininta siitä, että turvaamistoimen kohteena oleva omaisuus on ulkomailla.²³

Jos syyte, johon ulkomailla oleva jäädyttäminen perustuu, lainvoimaisesti hylätään, syyttäjän on huolehdittava siitä, että tieto asiasta välittyy myös jäädyttämisvaltion ja jäädyttäminen peruutetaan.

3.1.3 Vakuustakavarikon voimassaolo ja kumoaminen

Syyttäjä on velvollinen huolehtimaan siitä, että vakuustakavarikko pysyy esitutkinnan ja syyteharkinnan aikana voimassa niin kauan kunnes sen kohteena olevan rahamäärän maksamiseksi on asetettu vakuus tai muuten ei ole syytä pitää sitä voimassa.²⁴

Syyttäjän on myös esitutkintayhteistyön aikana huolehdittava siitä, että tutkinnanjohtajan vaatimuksesta määrätyn turvaamistoimen edellytykset pysyvät voimassa, syyteen nostamista koskevan määräajan pidentämistä haetaan pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 2 momentissa säädetyssä määräajassa ja vakuustakavarikkoa koskeva hakemus tehdään tuo-

²² Ks. jäädyttämiseen liittyen myös HE 4/2016 vp ja LaVM 4/2016 vp, jossa ehdotetaan uutta RL 10:2.7, joka mahdollistaa asianomistajan pyynnöstä korvausvaatimuksen käsittelemisen riita-asioiden oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä, jos vieraassa valtiossa on omaisuutta jäädytettynä.

²³ Tarkemmat ohjeet sisäisestä Intrasta Syyttäjät/Kv-asiat/Jäädyttäminen ja konfiskaatio.

²⁴ Torjuntavakuuden hyväksymisestä keskusteltaessa on varmistauduttava siitä, ettei sen vastaanottaminen ulosottomiehen tulkinna mukaan edellytä pakkokeinoilaisa (PKL 6:4.1) tarkoitettui tavoin vakuustakavarikon kumoamista, jolloin ulosottoeruste poistuu ulosottokaaren mukaan ja vakuuskin tulee palauttaa.

Muistio

7.7.2016

Dnro 28/31/14

mioistuimelle saman luvun 3 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettuihin tavoin. Jos pidennystä ei ole määrääjässä haettu, tuomioistuimelle on tehtävä esitys vakuustakavarikon kumoamisesta.

Pakkokeinolain 6 luvussa ei edelleenkään säädetä niistä edellytyksistä, joiden vallitessa syytteen nostamiselle asetetun määräajan umpeuduttua voidaan hakea tuomioistuimelta uudelleen saman omaisuuden asettamista vakuustakavarikkoon. Lainvalmisteluasiakirjoista ei selviä, miksi takavarikoimista koskevassa pakkokeinolain 7 luvun 19 §:ssä on asetettu lisäedellytys tällaisen tilanteen varalle, mutta vakuustakavarikon osalta siitä vaietaan. Tässä tilanteessa sovelletaan edelleen korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2007:73 antamaa oikeusohjetta, jonka mukaan uusi vakuustakavarikkohakemus voidaan hyväksyä, jos se täyttää pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 2 momentissa asetetut edellytykset syytteen nostamisen määräajan pidentämiselle ja lisäksi hakemusta voidaan puolustaa suhteellisuus- ja kohtuullisuusperiaatteen toteutumisella (PKL 1:2).

Syytteen nostamisen määräajan pidentämishakemuksessa voi yksittäistapauksessa olla aiheellista myös perustella sitä, miksi jo pidemmän aikaa voimassa olleen vakuustakavarikon voimassapitäminen ei ole kohtuutonta. Oikeusohjetta voi hakea esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2004:68.²⁵

Kun syyte on tullut vireille ja vakuustakavarikon edellytyksiä ei enää ole, syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys vakuustakavarikon kumoamisesta. Peruste vakuustakavarikon kumoamiselle voi olla esimerkiksi se, että asianomistaja, jonka vahingonkorvausvaatimuksen turvaamiseksi pakkokeino on määrätty, saa vaatimuksiaan vastaavan suorituksen tekijältä. Tällöin on huolehdittava siitä, että vakuustakavarikko jää kuitenkin voimaan siltä osin, kun rikoshyöty tulee vaatia valtiolle menetetyksi.

Tuomioistuimen on pääasiaa ratkaistessaan päätettävä, onko vakuustakavarikko pidettävä voimassa. Hylätessään pääasiaa koskevan vaatimuksen, tuomioistuin voi lausua vakuustakavarikon voimassa pitämisestä, kunnes ratkaisu saa lainvoiman.

Jos tuomioistuin hylkää syytteen ja kumoaa vakuustakavarikon, ulosottoaaren 2 luvun 15 §:n mukaan ulosottoasian vireilläolo päättyy. Jos tuomiota muutetaan hakijan vahingoksi, ulosottomiehen tulee ryhtyä asiassa tarpeellisiin peruuttamistoimiin. Näihin toimiin ryhtyminen edellyttää, että hakija ilmoittaa ulosottoaaren 3 luvun 3 §:n mukaisesti vakuustakavarikon edellytyksissä tapahtuneista muutoksista ulosottomiehelle. Käräjäoikeuden tuomiota annettaessa hakijana on syyttäjä.

Syyttäjä vastaa näin ollen siitä, että tieto vakuustakavarikon kumoamisesta välittyy ulosottomiehelle siitäkkin huolimatta, että ko. tieto välittyy

²⁵ KKO 2004:68 käsitellyssä tapauksessa oli kyse yli neljä vuotta voimassa olleesta vakuustakavarikosta. Korkein oikeus on ratkaisussaan arvioinut pitkää kestoa suhteessa vastaajan ja asianomistajan oikeusturvaan sekä tuomioistuimen menettelyyn viivästymisen aiheuttajana.

tuomiolauselmalla sähköisesti oikeusrekisterikeskukseen. Oikeusrekisterikeskus ei kuitenkaan noudattamansa käytännön perusteella toimita tietoa kumotusta vakuustakavarikosta ulosottoviranomaiselle.

Väliaikaisen vakuustakavarikon voimassaolo lakkaa, jos vaatimusta vakuustakavarikon määräämisestä ei tehdä pakkokeinolain 6 luvun 3 §:n 2 momentissa säädetyssä määräajassa tuomioistuimelle. Jos väliaikaista takavarikkoa ei ole syytä pitää voimassa ennen tuomioistuinkäsittelyä tai sen maksamisen vakuudeksi asetetaan vakuus, syyttäjän on pakkokeinolain 6 luvun 4 §:n 1 momentin mukaisesti kumottava määräämänsä turvaamistoimi.

3.1.4 Muutoksenhaku ja muut prosessitoimet

Tuomioistuimen vakuustakavarikosta tekemään päätökseen saa hakea muutosta valittamalla erikseen.

Jos vakuustakavarikkoa on haettu konfiskaatiotuomion täytäntöönpanon turvaamiseksi ja se, jonka omaisuuteen vakuustakavarikko kohdistuu, nostaa valtiota vastaan ulosottokaaren 10 luvun 6 §:ssä tarkoitetun täytäntöönpanoriitakanteen, syyttäjä edustaa turvaamistoimen hakijana valtiota. Syyttäjän on tällöin yhteistyössä kuultavana olevan ulosottomiehen kanssa selvitettävä kanteen perusteet ja vastattava kanteeseen.

Jos omaisuutta on haettu vakuustakavarikkoon asianomistajan korvausvaatimuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi ja täytäntöönpanossa vakuustakavarikkoa nostetaan täytäntöönpanoriitakanteen, vastaajana ei ole toimenpidettä hakenut viranomaisena, vaan velkoja. Asiaan ei vaikuta se, onko syyte rikosasiassa silloin nostettu vai ei. Sama koskee myös tilannetta, jossa sivullisen omaisuutta on ulosmitattu. Täytäntöönpanoriitakanteen vastaajaksi on haastettava mm. se velkoja, jonka puolesta turvaamistointa on haettu (ks. KKO 2006:46).

Syyttäjä saattaa vakuustakavarikon hakijana joutua myös ottamaan kantaa siihen, mitä omaisuutta vakuustakavarikkoon otetaan, koska valtio hakijana voi joutua vastaamaan omaisuuden säilyttämisestä, myynnistä ja kuljettamisesta johtuvista kuluista (UK 9:1). Hakija voi joutua ottamaan kantaa myös täytäntöönpanon kohteena olevan omaisuuden vapauttamiseen, vaihtamiseen toiseen omaisuuteen tai turvaamiseen arvonalennukselta.

Täytäntöönpanon kohteena oleva voi myös ulosottomiehen menettelyn perusteella tehdä ulosottovalituksen (UK 11 luku). Lyhyiden määräaikojen takia valitukseen vastaa yleensä toimenpidettä hakenut poliisi tai velkojana toimiva asianomistaja, jos turvattavana on vahingonkorvausvaatimus.

3.1.5 Toimenpiteistä luopuminen

Jos syyttäjä tekee toimenpiteistä luopumispäätöksen asiassa, jossa on määrätty vakuustakavarikko, hänen on ajettava menettämisseuraamusvaatimus erillisessä ns. konfiskaatioprosessissa tai haettava tuomioistuimelta viipymättä turvaamistoimen kumoamista.

Jos vakuustakavarikko on haettu kokonaan tai osaksi asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi, asianomistajalle on ilmoitettava etukäteen tulevasta päätöksestä ja sen vaikutuksesta turvaamistoimeen, jotta asianomistaja voi ryhtyä tarpeelliseksi katsomiinsa toimenpiteisiin.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8b §:n mukaan syyttäjä voi luopua vaatimasta menettämisseuraamusta vain, jos pykälässä säädetyt edellytykset täyttyvät. Tämä on mahdollista esimerkiksi silloin, jos rikoksesta jätetään syyte nostamatta ns. harkinnanvaraisella perusteella ja yleinen etu ei muuta vaadi.

Menettämisseuraamusvaatimuksen esittämisestä voidaan luopua harkinnanvaraisen toimenpiteistä luopumiskäytännön (ROL 1:7 ja 8) yhteydessä ainakin silloin, jos vaatimuksen perusteiden selvittäminen edellyttää esitutkinnassa kohtuuttomia selvityskustannuksia tai pääkäsitelystä laajaa todistelua, aiheuttaa rikosprosessin keston pitkittymistä tai vaikeuttaa viranomaisten resurssien järkevää suuntaamista (HE 80/2000).

Menettämisseuraamusvaatimuksesta ei voida luopua silloin, jos sen perusteet ovat selvät tai kyse on oikeudellisen arvioinnin epävarmuudesta.

Yleinen etu estää menettämisseuraamuksesta luopumisen ainakin silloin, jos yksittäistapauksessa se heikentäisi yleistä lainkuuliaisuutta ja luottamusta viranomaisten toimintaan. Vaatimuksesta ei näin ollen tule luopua, jos sen kohteena on arvokas omaisuus tai rikos on tekotavaltaan ollut erityisen vahingollinen tai yleistä paheksuntaa aiheuttava kuten ympäristön pilaantumiseen johtava ympäristörikos, laajaan asianomistajajoukkoon kohdistunut tietoverkkorikos tai ihmisten terveyteen laajasti kohdistunut teko. Syyttäjän tulisi aina huolehtia siitä, että toimenpiteistä luopumisen seurauksena ei ole se, että rikoksentehtyjä hyöttyy syyttäjän ratkaisun takia merkittävästi teostaan taloudellisesti.

Jos syyttäjä tekee päätöksen menettämisseuraamuksen esittämättä jättämisestä, se on annettava tiedoksi sille, jota asia koskee, siten kuin on säädetty syyttämättäjättämispäätöksen tiedoksi antamisesta (ROL 1:11a §). Päätös voi perusteluineen sisältyä syyttämättäjättämispäätökseen. Päätös tulee antaa myös asianosaisten ymmärtämällä kielellä.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

Menettämisseuraamuksen esittämättä jättämispäätökseen sovelletaan myös laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 ja 11 §:ssä säädettyä päätöksen tuomioistuimen harkintaan saattamisesta ja päätöksen peruuttamisesta.

Jos syyttäjä päätyy perustellusti toimenpiteistä luopumiseen epäillyn rikoksen osalta, mutta edellytyksiä ei ole menettämisseuraamuksen esittämättä jättämiseen, konfiskaatiovaatimus on ajettava erillisessä ns. konfiskaatioprosessissa, jossa syyttäjä vaatii omaisuuden tuomitsemista menetetyksi valtiolle ja näyttää toteen vaatimuksensa perusteet rikosprosessista säädettyssä järjestyksessä (RL 10:11.1). Asia laitetaan vireille haastehakemuksella, josta ilmenevät vaatimukset perusteineen. Konfiskaatiovastaajaksi haastetaan se, jonka omaisuutta vaaditaan menetettäväksi sekä kuultaviksi kaikki, jotka mahdollisesti esittävät omaisuuden kohdistuvia vaatimuksia.²⁶

3.2 Takavarikko ja jäljentäminen²⁷

3.2.1 Takavarikon kohde ja täytäntöönpano

Takavarikoimisen kohteena on esine, omaisuus, asiakirja tai data. Pakkokeinolain 7 luvun 1 §:ssä tarkoitettua omaisuutta ovat mm. kiinteistöt, tilivarat, käteisvarat ja kaikki irtaimet esineet sekä varallisuusarvoiset oikeudet, arvopaperit sekä data ja aine. Erityisesti käteistä rahaa ja sähköisiä varoja takavarikoitaessa on kuitenkin huomattava, että ne on voitava erottaa rikoksesta epäillyn muusta vastaavasta omaisuudesta ja voitava yhdistää tutkittavaan rikokseen todisteena, rikoksen kohteena tai konfiskoitavana omaisuutena.

Kaikki omaisuus, johon kohdistetaan esinekonfiskaatio tulisi pääsääntöisesti takavarikoida, kuten rahanpesun kohde ja omaisuus, johon kohdistetaan rikoslain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettu laajennettu hyödyn menettämiskaatava vaatimus.

Arvioitaessa sitä, miten rikoshyödyn poisottaminen voidaan tehokkaimmin turvata, tulee kiinnittää huomiota mm. siihen, mikä on tehokkain pakkokeino yksittäistapauksessa. Takavarikon pääsääntöisesti täytäntöönpanee poliisi tai Tulli. Täytäntöönpanija voi myös luovuttaa esineen ilman takavarikoimista tai takavarikon kumottuaan sen riidattomasti oikealle omistajalle. Tällöin voidaan säästyä esimerkiksi siltä, että esirikoksen asianomistaja joutuisi toimimaan rikoslain 10 luvun 11 §:n 2 momentissa säädettyin tavoin, kun häneltä rikoksella viety omaisuus tuomitaan rahanpesun kohteena valtiolle.

²⁶ Ks. tarkemmin HE 4/2016 vp ja LaVM 4/2016 vp, joissa esitetään RL 10:9 otettavaksi säännös menettämisseuraamuksen käsittelystä. Säännöksellä kodifioidaan jo voimassa oleva menettely konfiskaatioprosessissa.

²⁷ Ks. lähemmin Helminen ym. s. 967-975 ja 991-1015.

3.2.2 Takavarikosta päättäminen

Takavarikoimisesta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies (tutkin-
nanjohtaja, syyttäjä) muulloin paitsi syytettä käsiteltäessä päätöksen te-
kee tuomioistuim. Takavarikoidun omaisuuden säilyttämisestä ja siihen
kohdistuvista täytäntöönpanotoimista vastaa takavarikon tekijä.

Takavarikon toimittaja ottaa takavarikon kohteen haltuunsa, säilyttää
sitä sekä myöhemmin huolehtii täytäntöönpanosta. Jos syyttäjä tekee
omilla toimivaltuuksillaan takavarikoimispäätöksen, etukäteen tulee var-
mistua ainakin sen kohteen säilyttämisestä.

Omaisuutta voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voi-
daan käyttää todisteena rikosasiassa, se on rikoksella joltakulta viety
tai se tuomitaan menetetyksi (PKL 7:1). Syyttäjän tulee yhdessä tutkin-
nanjohtajan kanssa esitutinnan aikana arvioida sitä, milloin yksittäises-
sä asiassa on perusteita hakea vakuustakavarikkoa, ja milloin pidättä-
miseen oikeutetun virkamiehen tekemä takavarikko on tarkoituksenmu-
kainen.

Takavarikon merkitys korostuu silloin, kun toimenpide on suoritettava il-
man viivytystä. Tällöin takavarikolla voidaan esimerkiksi ottaa pois esi-
ne, jonka hallussapito on rangaistavaa, rikoksen tekoväline tai rikoksel-
la viety omaisuus, jonka tavoittaminen myöhemmin voi olla vaikeaa
tai mahdotonta.

Takavarikoimiseen ei kuitenkaan tulisi ryhtyä, jos sen sijasta voidaan
suorittaa joku muu vähemmän haittaa sen kohteelle aiheuttava toimen-
pide, kuten pakkokeinolain 7 luvun 2 §:ssä tarkoitettu asiakirjan jäljen-
täminen tai 24 §:ssä tarkoitettu vähäarvoisen esineen hävittäminen,
valtion käyttöön ottaminen tai myyminen.

Takavarikoimista tulee käyttää silloin, kun syyttäjä myöhemmin vaatii
yksilöitävissä olevaa esinettä tai omaisuutta konfiskoitavaksi, käyttää
sitä pääkäsittelyssä todisteena tai omaisuus tulee palautettavaksi oi-
kealle omistajalleen. Koska takavarikon edellytykset pääosin kiinnittyvät
syyttäjän myöhempään toimintaan pääkäsittelyssä, syyttäjän on esitut-
innan aikana huolehdittava siitä, että takavarikkoa koskeva päätök-
senteko vastaa syyttäjän käsitystä asian tulevasta käsittelystä.

3.2.3 Takavarikon kumoaminen ja syytteen nostamisen määräajan pidentäminen

Pakkokeinolain 7 luvun 14 §:n mukaan takavarikko on kumottava heti,
kun se ei ole enää tarpeen. Tarpeellisuusarvio tulee sitoa takavarikon
edellytysten olemassaoloon, toimenpiteen kohtuullisuuteen, suhteelli-
susperiaatteen ja vähimmän haitan periaatteen kunnioittamiseen sekä
mahdollisuuksiin ryhtyä takavarikon sijasta muihin toimenpiteisiin, kuten
asiakirjan jäljentämiseen.

7.7.2016

Dnro 28/31/14

Takavarikon kumoaa tai asiakirjan säilyttämättä jättämisestä päättää pakkokeinolain 7 luvun 17 §:n mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pääsääntöisesti se virkamies, joka päätöksen on tehnyt, sen myös kumoaa. Esitutinnan aikana tutkinnanjohtajan on keskusteltava syyttäjän kanssa siitä, onko takavarikon kumoaminen syyttäjän tulevan työn kannalta tarkoituksenmukaista. Kaikki sellaiset takavarikot tulee kuitenkin kumota, joille ei enää prosessin myöhemmissä vaiheissa ole tarvetta.

Syyteharkinnan aikana päätöksen saa tehdä vain syyttäjä. Syyttäjän on kumottava takavarikko jokaisen sellaisen yksittäisen esineen osalta, jota koskevasta epäilystä rikoksesta tehdään syyttämättäjättämispäätös tai asiaa ei muusta syystä saateta tuomioistuimen ratkaistavaksi. Päätöksessä on takavarikon kumoamisen lisäksi määrättävä siitä, mitä takavarikossa olevalle omaisuudelle tehdään, esimerkiksi palautetaan-ko se oikealle omistajalleen vai hävitetäänkö se. Tutkinnanjohtaja voi kuitenkin syyteharkinnan aikana palauttaa takavarikon kohteen sen oikealle omistajalle myös silloin, kun syyte nostetaan, mutta takavarikoitua omaisuutta ei ole konfiskoitava valtiolle.

Tuomioistuin päättää takavarikon kumoamisesta, jos se on tehnyt siitä päätöksen tai jos vaatimus on esitetty oikeudenkäynnissä. Syyttäjän tulee aina haastehakemuksessa vaatia takavarikon kumoamista ja ilmoitettava yksilöidysti, miten takavarikossa olevan omaisuuden kanssa menetellään (konfiskaatio, palauttaminen, hävittäminen jne.).

Tuomioistuin päättää myös syytteen nostamisen määräajan pidentämisestä pakkokeinolain 7 luvun 14 §:n 2 momentissa säädetyin tavoin, kun syytettä ei voida nostaa määräajassa. Takavarikko ei kuitenkaan kumoudu määräajan kuluttua umpeen, vaan se on erillisellä päätöksellä aina kumottava.

Takavarikon tai jäljentämisen saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi säädetään pakkokeinolain 7 luvun 15 §:ssä ja muutoksenhausta tuomioistuimen päätökseen 7 luvun 22 §:ssä.

3.2.4 Uudelleen takavarikoiminen

Pakkokeinolain 7 luvun 19 §:n mukaan aikaisemman takavarikko- tai jäljentämispäätöksen tehnyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, joka on kumonnut aiemman esinettä tai asiakirjaa koskevan päätöksensä, saa määrätä saman omaisuuden pantavaksi uudelleen takavarikkoon tai muuttaa asiakirjan jäljennöstä koskevaa ratkaisuaan, jos aikaisemman ratkaisun jälkeen on tullut tietoon uusi asiaan vaikuttava seikka. Tämä voi esimerkiksi olla esitutinnan edistyessä muuttunut käsitys asiakirjan merkityksestä todisteena tai esineen oikeasta omistajasta. Kuten aikaisemmin jo on todettu, syyttäjä on yksittäistapauksissa paras asiantuntija arvioimaan todisteiden arvoa ja merkitystä rikosasiassa.

3.2.5 Toimenpiteistä luopuminen

Pääsääntöisesti se viranomaisena, joka on päättänyt takavarikoimisesta, myös kumoaa sen. Näin ollen jos syyttäjä tekee tutkinnanjohtajan esityksestä esitutinnan rajoittamispäätöksen asiassa, jossa tutkinnanjohtaja on tehnyt takavarikkopäätöksen, tutkinnanjohtaja huolehtii myös takavarikon kumoamisesta. Syyttäjä kumoaa esitutinnan aikana vain omilla toimivaltuuksillaan tekemänsä päätökset.

Syyttämättä jättämistä koskevassa päätöksessä syyttäjän on kuitenkin kumottava myös tutkinnanjohtajan tekemät takavarikkopäätökset ja huolehdittava siitä, että tieto tästä päätöksestä välittyy tutkinnanjohtajan lisäksi myös asianosaisille. Erityisesti on pidettävä huolta siitä, että asianomistaja, jolla asiassa on oma etunsa ajettavana, saa tiedon takavarikon kumoamisesta niin ajoissa, että hän voi ryhtyä halutessaan tarkoituksenmukaisiksi katsomiinsa etujensa turvaamistoimiin. Epäillyn tiedonsaanti-intressi saattaa johtua oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 12 §:n määräajoista.

Kun syyttäjä luopuu toimenpiteistä asiassa, jossa esine tai omaisuus on takavarikoitu, on varmistuttava siitä, että syyttäjän päätöstä koskevaan rangaistussäännökseen ei sisälly pakottavaa menettämisseuraamussäännöstä kuten rikoslain 32 luvun 12 §:ssä (rahanpesu), rikoslain 40 luvun 14 §:ssä (virkamiehen lahjusrikokset), rikoslain 50 luvun 6 §:ssä (huumausainerikokset) taikka kyseessä ei ole rikoslain 10 luvun 5 §:ssä tarkoitettu rikoksella tuotettu, valmistettu, aikaansaatu tai rikoksen kohteena ollut omaisuus. Näillä menettämisseuraamussäännöksillä saattaa olla merkitystä, kun sovelletaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8b §:ä, jossa säädetään syyttäjän oikeudesta jättää menettämisseuraamus esittämättä. Se on mahdollista, jos päätös tehdään sanotun lain 7 §:n tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla ja yleinen etu ei muuta vaadi.

Yleisen edun merkitystä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota niihin perusteisiin, joiden takia menettämisseuraamus on katsottu tarpeelliseksi säätää pakottavaksi. Helposti laillisesta omaisuudesta erotettava rikoshyöty, esineet ja aineet, joita lain mukaan ei saa pitää hallussa tai rikosentekovälineet tulee pääsääntöisesti vaatia menetetyksi valtiolle. Niiden palauttamiselle edelleen rikoksesta epäillyn haltuun ei yleensä ole perusteita, vaikka se olisikin lain mukaan mahdollista (ROL 1:8b). Jotta syyttäjä ei tällaisissa tapauksissa olisi aina velvollinen ajamaan erillistä konfiskaatioprosessia, erityislaeissa voi olla esineen hävittämiseen oikeuttavia säännöksiä. Lisäksi pakkokeinolaissa on uusi hävittämistä koskeva yleissäännös (PKL 7:24), joka koskee esineen hävittämistä, valtion käyttöön ottamista tai myymistä takavarikon sijasta suoritettavana toimenpiteenä.

Pakkokeinolain 7 luvun 24 §:n 1 momentti koskee tilanteita, joissa vähäarvoista esinettä tai esinettä, jonka hallussapito on rangaistavaa, ei ole määrätty takavarikoitavaksi ja tilanteita, joissa takavarikko on määrätty. Lisäedellytys on, että esine ilmeisesti tuomittaisiin valtiolle menetyksi eikä sitä tarvita oikeudenkäynnissä todisteena. Syyttäjän toiminnassa olisi tyypillisesti kyse esitutinnan rajoittamispäätöksen tekemisestä tai rangaistusmääräyksen antamisesta. Syyttäjä voi tällöin määrätä päätöksessään esimerkiksi, että vähäarvoinen rikoksentekoväline otetaan valtion käyttöön esimerkiksi koulutuskäyttöön tai esine, jonka hallussapito on rangaistavaa, hävitetään. On tärkeää huomata, että vähäisyysarvio ei koske esineitä, joiden hallussapito on rangaistavaa.

Syyttäjän tekemä pakkokeinolain 7 luvun 24 §:n mukainen päätös on selkeästi yksilöitävä toimenpiteistäluopumispäätöksessä ja siitä on lähetettävä viipymättä tieto täytäntöönpanosta vastaavalle poliisille ja sille, jolta tai jonka luona esine on otettu haltuun.

Koska asianosaisella on oikeus lain mukaan saada vahingonkorvausta syyttäjän takavarikoimisen sijasta suorittamasta toimenpiteestä (PKL 7:24.4), on aina ennen ko. päätöksentekoa tarkasti arvioitava erityisesti hävitettäväksi määrättävän esineen arvo. Jos siitä on epäselvyyttä ja arvo voi olla huomattava, asia tulee saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi (konfiskaatioprosessi).

Pakkokeinolain 7 luvun 23 §:n 2-4 momenteissa säädetään siitä, miten on toimittava sellaisen takavarikoidun omaisuuden osalta, jota esitutinnan tai syyteharkinnan aikana useat vaativat itselleen tai jonka laillista omistajaa ei tavoiteta. Kyseeseen voivat tulla syyttäjän tekemä esitutinnan rajoittamispäätös tai syyttämättäjäättämispäätös.

Pääsääntöisesti syyttäjä kumoaa edellä tarkoitetussa päätöksessään takavarikon ja määrää sen kohteena olevan omaisuuden palautettavaksi oikealle omistajalleen, jonka omistusoikeus on riidaton tai sille, jonka luota esine on otettu haltuun. Jos useat vaativat takavarikoitua palautettavaa omaisuutta, syyttäjän on asetettava määräaika, jossa kanne paremmasta oikeudesta omaisuuteen on nostettava riita-asian oikeudenkäynnistä säädetystä järjestyksessä.

Jos se, jolla on takavarikoituun esineeseen tuomioistuimen toteama tai muu oikeus, ei omaisuutta laissa määrättyssä ajassa nouda poliisilta, esineen omistusoikeus siirtyy valtiolle tai se luovutetaan mahdolliselle löytäjälle löytötavaralaissa säädetyn tavoin.

3.3 Asiakirjan jäljentäminen

Asiakirjan takavarikoiminen on pakkokeinolain 7 luvun 2 §:n mukaan korvattava sen jäljentämisellä, jos asiakirjaa on tarkoitus käyttää todisteena ja jäljennös on riittävä todistelun luotettavuuden kannalta. Säännös on velvoittava, joten asiakirjan takavarikoimiselle tulee aina olla pe-

ruste, joka kiinnittyy jäljennöksen todisteluarvoon (luotettavuuteen). Käytännössä tällöin voi olla kyse esimerkiksi allekirjoitusten tai asiakirjan oikeaperäisyydestä tai asiakirjalle tehdyistä merkinnöistä.

Syyttäjä on paras asiantuntija todisteiden luotettavuuden arvioinnissa. Viime kädessä arviossa on lisäksi kyse syyttäjän mahdollisessa pääkäsittelyssä esittämän todistelun luotettavuudesta, joten syyttäjällä on erityinen intressi huolehtia siitä, että asiakirjojen käsittely esitutkinnassa vastaa pakkokeinolaissa edellytettyä. Tätä velvollisuutta korostavat edelleen takavarikoimis- ja jäljentämiskiellot, joiden rikkominen voi johtaa todisteen hyödyntämiskieltoon.

4 Hyödyntämiskielto

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 §:ssä säädetään hyödyntämiskielloista. Jos takavarikon tai jäljentämisen kohde, jota käytetään tuomioistuimessa todisteena, on saatu kiduttamalla, itsekriminointisuoja loukkaamalla tai muutoin lainvastaisesti, tuomioistuin voi määrätä todisteen hyödyntämiskieltoon.²⁸

Todiste saattaa olla hankittu lainvastaisesti, jos sitä hankittaessa on toimitettu pakkokeinolain 7 luvun 3 §:ssä säädettyjen takavarikoimis- ja jäljentämiskieltojen vastaisesti.²⁹ Kieltojen sisällön osalta säännöksessä viitataan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännöksiin, lähinnä luvun 10-14, 16, 20 ja 21 §:iin. Pakkokeinolain takavarikoimis- ja jäljentämiskieltoihin on lisäksi säädetty poikkeuksia (PKL 7:3.3 ja 4).

Ehdoton takavarikoimis- ja jäljentämiskielto koskee tietoa, josta on velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta, lähinnä virka- ja valtiosalaisuuksia, lähdesuojaa, terveydenhuollon ammattihenkilön ja papin todistamiskieltoa sekä anonyymin todistajan henkilöllisyyttä (OK 17:10-14, 16, 20, 21). Käytännössä toistaiseksi merkittävimmän takavarikoimis- ja jäljentämiskiellon tulkinnasta eli oikeudenkäyntiavustajan ja hänen päämiehensä luottamussuhteen turvaamisesta korkein oikeus on antanut ratkaisut KKO 2001:39, KKO 2002:85 ja KKO 2003:119.

Uuden oikeudenkäymiskaaren 17 luvun yllä mainitut säännökset ovat osin soveltamisalaltaan laajoja ja osin tulkinnanvaraisia. Lisäksi niiden sisällöstä voidaan säätää muualla kuin oikeudenkäymiskaareissa. Esimerkiksi virkasalaisuuden ulottuvuutta on arvioitava viranomaistoiminnan julkisuudesta annetun lain perusteella. Syyttäjän kannalta tämä tarkoittaa, että tuomioistuin saattaa yksittäistapauksessa tulkita esimerkiksi virkasalaisuuden laajuutta toisin kuin tutkinnanjohtaja takavarikkoa tehdessään.

28 Ks. tulkintasuosituksista tarkemmin HE 46/2014, Pölönen, Pasi - Tapanila, Antti: Todistelu oikeudenkäynnissä. Tallinna 2015 s. 225-344 ja Rautio, Jaakko - Frände, Dan: Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. Keuruu 2016 s. 174-193 sekä Fredman, Markku: Rikosasianajajan käsikirja. Helsinki 2013 s. 628-652 sekä kidutuksen kiellosta ja itsekriminointisuojusta EIT:in näkökulmasta oikeustapauksineen Hirvelä, Päivi - Heikkilä, Satu: Ihmisoikeudet - käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. Porvoo 2013 s. 69-107 ja s. 286-294.

29 Ks. Todistamiskielloista mm. esitutkinnassa Helminen ym.s. 524-546.

Pakkokeinolain 7 luvun 3 §:ssä ei ole takavarikon osalta viittausta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:än, joka koskee asianosaisen läheisiä tai 19 §:än, jossa säädetään oikeudesta kieltäytyä todistamasta liikesalaisuudesta. Läheisten hallussa olevat asiakirjat, jotka eivät sisällä lähiomaisten välistä kirjallista viestiä, ja liikesalaisuutena pidettävät asiakirjat saa näin ollen pääsääntöisesti takavarikoida. Tuomioistuimella on näissäkin tapauksissa mahdollisuus tulkita lakia toisin.

Asiakirja tai muu takavarikon kohde saadaan kuitenkin aina takavarikoida, jos on syytä epäillä, että se on joltakulta rikoksella viety tai se konfiskoidaan valtiolle (PKL 7:3.4).

Jos takavarikoimis- ja jäljentämiskiellon alaista viestiä ei ole mahdollista erottaa aineistosta, johon pakkokeinon voi kohdistaa, viesti voidaan takavarikoida, mutta sitä ei voida esitutkinnassa tai rikosprosessissa myöhemminkään käyttää (hyödyntämiskielto).

Uuden hyödyntämiskieltoa koskevan säännöksen tulkinnasta ei ole vielä vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Ennen soveltamiskäytäntöjen vakiintumista syyttäjä voi saada tulkinta-apua tutustumalla jo olemassa olevaan oikeuskirjallisuuteen sekä kansalliseen ja kansainväliseen oikeuskäytäntöön.³⁰

Valtionsyyttäjä

Ritva Sahavirta

³⁰ Ks. esim. Pölönen, Pasi - Tapanila, Antti: Todistelu oikeudenkäynnissä. Tallinna 2015., Rautio, Jaakko - Frände, Dan: Todistelu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari. Keuruu 2016., Helminen, Klaus - Fredman, Markku - Kanerva, Janne - Tolvanen, Matti - Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2014., Fredman, Markku: Rikosasianajajan käsikirja. Helsinki 2013., Turunen, Santtu: Asianajosalaisuuden suoja oikeudenkäynnissä. Teoksessa Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä, juhlaKirja Risto Koulun 60 vuotta. Helsinki 2009 s. 663-688. Ks. kotimaisesta oikeuskäytännöstä KKO 2007:58, KKO 2009:88, KKO 2011:91 ja EIT oikeuskäytäntöä pakkokeinoista Schenk v. Sveitsi (12.7.1988), Khan v. Yhdistynyt kuningaskunta (12.5.2000), P.G. ja J.H. v. Yhdistynyt kuningaskunta (25.9.2001), Heglas v. Tsekki (1.3.2007), Lee Davis v. Belgia (28.7.2009), Gäfgen v. Saksa (1.6.2010), Alony Kate v. Espanja (17.1.2012), Boyce v. Irlanti (27.11.2012), Dragojevic v. Kroatia (15.1.2015) ja Prade v. Germany (3.3.2016).